

Cuprins

Cea mai memorabilă figură pe care am întâlnit-o vreodată	7
Laba	22
Blues-ul evreiesc	42
Mort după pizdă	83
Cea mai frecventă formă de degradare din viața erotică	190
În exil	249
Poanta	284
<i>Postfața autorului la ediția aniversară</i>	285

PHILIP ROTH

Complexul lui Portnoy

Traducere din limba engleză
și note de George Volceanov

POLIROM
2017

— Mamă, am treizeci și trei de ani! Sunt adjunctul șefului Comisiei Condițiilor Umane pe New York! Am fost șef de promoție la Facultatea de drept! Ai uitat? Am luat premiul întâi în *toți* anii de școală! La douăzeci și cinci de ani eram deja consilier special la una dintre subcomisiile Congresului Statelor Unite, mamă! Ale Americii! Dacă voiam s-ajung pe Wall Street, mamă, acum eram pe Wall Street! Sunt un profesionist respectat în branșă, ar trebui să vă fie limpede chestia asta! Chiar în clipa de față, mamă, conduc o anchetă în legătură cu practicile discriminatorii ilicite ale sindicatelor newyorkeze din construcții — cu *discriminarea rasială*! Încerc să ajung la Sindicatul Metalurgiștilor, mamă, să-mi spună și mie câteva dintre micile lor secrete! De treaba asta m-am ocupat *chiar azi*! Uitați, *eu* am contribuit și la soluționarea scandalului concursurilor televizate, *vă amintiți?*

Uf, la ce bun? La ce bun s-o țin tot așa, cu glăsciorul meu gătuț și pițigăiat, de adolescent? Iisuse Hristoase, un bărbat evreu cu părinții în viață e un mucos de cînșpe ani și un mucos de cînșpe ani o să rămână *până la moartea lor*!

Oricum, între timp, Sophie m-a luat de mână și, cu ochii închiși, așteaptă să-mi termin șuvoiul realizărilor de ultimă oră, care-mi vin pe moment în minte, șuvoiul ultimelor mele fapte virtuozice, și-apoi îmi zice:

— Dar pentru noi, pentru noi, tot un copil rămâi, dragul mamei.

Urmează apoi șușoteala, celebra șușoteală a lui Sophie, pe care o poate auzi toată lumea din încăperea, fără să fie măcar nevoie să-și încordeze auzul, atât de grijulie e ea:

— Spune-i că-ți pare rău. Dă-i un pupic. Un pupic de la tine poate să schimbe și lumea.

Un pupic de la mine *poate să schimbe și lumea!* Doctore! Doctore! Am zis cinspe ani? Scuză-mă, am vrut să zic zece. Adică cinci! Adică, zero ani! Un bărbat evreu cu părinți în viață e, jumătate din timp, un *bebeluș* neajutorat! Auzi, ajută-mă, te rog – da' repede! Catapultează-mă odată din rolul fiului pus cu botul pe labe în bancul evreiesc! Nu de alta, dar, la treizeci și trei de ani, începe să devină nițel plictisitor! Și mai și *hoits*¹, știi, presupune *durere*, simți un pic de suferință ome-nească, dacă pot să zic așa – numai că asta-i partea pe care Sam Levenson o *omite!* Bine-nțeles, stau la Cazinou, la Concord, femeile cu blănuri de nurcă, iar bărbații cu costumele lor fosforescente și, măicuțiță, ce mai râd, se umflă de-atâta râs și râd și râd – „Ajutor, ajutor, se-neacă fi-miu, doctorul!” – ha-ha-ha, ha-ha-ha, dar cum rămâne cu *durerea*, nea Myron Cohen! Cum rămâne cu tipul care se îneacă de-adevăratele? Care se îneacă de-adevăratele în oceanul neîndurării părintești? Cum rămâne cu el, care, întâmplător, nea Myron Cohen, sunt chiar *eu!* Doctore, *te implor*, nu mai pot trăi într-o lume al cărei înțeles și-a cărei dimensiune sunt date de-un măscărici vulgar dintr-un bar de noapte. De-un... un practicant al *umorului negru!* Fiindcă asta-s practicantii umorului negru – desigur! – toți Henny Youngman-ii și Milton Berle-ii care-i fac să crape de râs la Fontainebleau, dar cu ce anume? Cu bancuri despre crime și mutilări! „Ajutor”, strigă femeia alergând înnebunită pe plaja din Miami, „ajutor, se-neacă fi-miu, doctorul!” Ha-ha-ha – numai că e vorba de *fi-miu, pacientul*, doamnă dragă! Și cum se mai îneacă! Doctore, scapă-mă de indivizii ăștia, te rog eu! Macabrul e foarte amuzant pe scenă, dar nu și în viața de toate zilele, a, nu, mersi! Spune-mi, doar, ce am

1. Ustură.

de făcut, și-am să fac! Spune-mi ce să zic, și-am să le-o trântesc de la obraz! Roiu', Sophie! Caramba, Jack! *Tăiați-o* de-aici, da' repede!

Hai să zicem, de pildă, că ăsta-i un banc pentru tine. Trei evrei se plimbă pe stradă, maică-mea, taică-miu și cu mine. Acțiunea se petrece astă-vară, cu puțin înainte de plecarea mea în concediu. Am cinat („Aveți ceva pește?” îl întreabă taică-miu pe ospătarul de la restaurantul franțuzesc de lux unde-i duc *ca să le arăt că sunt om mare*, „*Oui, monsieur, avem...*”, „În regulă, adu-mi o bucată de pește, dar *vezi să fie caldă*”, zice taică-miu), am cinat și, pe urmă, molfăindu-mi Titralacul (ca să-mi calmeze hiperaciditatea gastrică), mă mai plimb o vreme cu ei înainte de a-i urca într-un taxi care să-i ducă la Autogara Autorității Portuare. Taică-miu se și apucă să mă foarfece că de ce n-am mai dat pe la ei de cinci săptămâni (chestiune pe care aveam impresia că noi doi o lămuriserăm deja la restaurant, în timp ce maică-mea îi șoptea chelnerului să aibă grijă ca peștele „voinicului” ei – ăsta fiind eu, oameni buni! – să fie bine prăjit), că acum o să lipsesc o lună încheiată și, una peste alta, când or să apuce ei să-și mai vadă propriul băiat? Își văd fiica și-i văd pe copilașii fiicei lor, și nu din an în paște, dar nici de ei nu-s cine știe ce mulțumiți.

— Și gineri-miu ăsta, zice bătrânu', dacă fetitelor nu le spui chestia cea mai nimerită din punct de vedere psihologic, dacă nu fac psihologie curată cu propriile mele nepoțele, vrea să mă bage la pârnaie! Nu-mi pasă cum își zice el, mie îmi pare că tot ca un comunist gândește. Sunt propriile mele nepoate și tot ce le vorbesc trebuie să treacă mai întâi pe la el, pe la Musiu' Cenzură!

Nu, fiica lor e de-acum doamna Feibish. Iar pe fetițele ei le cheamă tot Feibish. Unde sunt Portnoy-ii la care a visat el? În ouăle mele.

— Uite ce, strig eu cu glasul sugrumat, ca de obicei, mă vezi *acum!* Ești cu mine *chiar în clipa asta!*

El însă se apucă să pălăvrăgească, să turuie ca o moară stricată și, acum că nu mai are grija oaselor de pește cu care s-ar putea îneca, își dă frâu liber – cum că domnul și doamna Bulă se mândresc cu Seymour și cu frumoasa lui soție și cu cei șapte mii de copii deștepți și arătoși, care vin să-i viziteze *în fiecare vineri seară...*

— Uite ce, eu, unul, sunt foarte ocupat! Am o agendă plină de chestiuni importante. Care-și așteaptă rezolvarea!...

— Hai, lasă, ripostează el, de mâncat tot trebuie să mănânci și tu, ai putea să vii la masă o dată pe săptămână, fiindcă, până apuci tu să mănânci, oricum se face ora șase – păi, nu?

La care, cine alta se pornește să turuie decât Sophie, care îl anunță că în copilăria ei familia îi spunea mereu *fă asta și fă aia*, și cât de nefericită și întoarsă pe dos era ea uneori din cauza asta, așa că taică-miu n-ar trebui să mai insiste atâta cu mine, conchide ea, fiindcă:

— Alexander e băiat mare, Jack, are dreptul să hotărască singur, i-am spus asta dintotdeauna.

Ce-ai făcut tu dintotdeauna? Ce-a zis?

Ah, de ce-i tot dau înainte cu astea? La ce bun să fiu în halul ăsta de obsedat? La ce bun să fiu așa obtuz? De ce să nu iau lucrurile în glumă, ca Sam Levenson, să râd de toți și de toate – păi, nu?

Da' stai să termin. Urcă, așadar, în taxi.

— Pupă-l, îmi șoptește maică-mea, doar pleci hăt în Europa.

Bineînțeles că taică-miu o aude – doar de-aia și-a coborât ea glasul, ca s-o auzim cu toții – și îl cuprinde panica. În fiecare an, începând cu luna septembrie, mă întrebă întruna ce planuri am pentru următorul august – acum își dă seama că

a fost tras pe sfoară: nu-i destul că zbor spre alt continent cu un avion de noapte, dar pe deasupra n-are nici cea mai vagă idee despre itinerarul meu. I-am făcut-o! I-am tras-o!

— ...dar unde în Europa? Europa înseamnă jumătate din tot globul ăsta, începe el să strige în clipa când dau să închid pe din afară portiera taxiului.

— Ți-am spus că nu știu.

— Cum adică, nu știi? Dar *trebuie* să știi! Cum vrei să ajungi acolo dacă „nu știi“...

— Îmi pare rău, îmi pare rău.

Trupul i se apleacă acum peste maică-mea – exact în clipa când trântesc eu portiera – *oi*, sper că nu i-am prins degetele! Iisuse, ce ți-e și cu taică-miu ăsta! Pe care-l am de când lumea! Pe care diminețile îl găseam dormind dus pe colacul closetului, cu nădragii de pijama trași până la genunchi și bărbia bălăbănindu-i-se în piept. Se scoală de la șase fără un sfert dimineața ca să-și ofere un ceas întreg pe budă, cu speranța înfocată că, dacă e așa drăguț și generos cu mațele lui, acestea vor ceda și, în sfârșit, vor spune „OK, Jack, fie cum vrei tu!“ și îi vor face cadou bietului om vreo cinci-șase căcăreze.

— Iisuse Hristoase! geme el când îl trezesc ca să mă spăl de școală și își dă seama că e aproape șapte și jumătate și că acolo, jos, în closetul pe care doarme de o oră se găsește, cu un pic de noroc, o măslină furioasă, maronie, cum te-ai aștepta, poate, să iasă din rectul unui iepure – dar în nici un caz din posteriorul unui om care, poftim, trebuie să plece de acasă constipat ca să tragă la jug douăsprezece ore.

— Șapte și *jumătate*? De ce nu mi-ai zis!

Se-mbracă în doi timpi și trei mișcări, își pune pălăria și paltonul și, cu registrul lui negru, voluminos, de încasări într-o mână, își înghite, stând

în picioare, tărâțele și prunele puse peste noapte la muiat și, la urmă, își umple buzunarul cu un pumn de fructe uscate care unui om normal i-ar provoca o stare vecină cu dezinteria.

— Dacă vrei să știi, cred c-ar trebui să-mi înfig o grenadă-n cur, îmi șoptește el în timp ce măică-mea ocupă baia, iar soră-mea se îmbracă de școală în „camera ei“, adică pe verandă. Am băgat la All-Bran în mine cât să lansezi un cuirasat. Sunt plin până-n gât, ce Dumnezeu.

La faza asta, surprinzându-mă că râd pe înfundate, amuzându-se și el în felul lui caustic, cascadează și-mi arată cu degetul mare spre esofag.

— Ia aruncă o privire. Vezi unde începe să se întunece? Nu-i pur și simplu întuneric, sunt prunele care-mi urcă până unde aveam înaintea amigdalele. Slavă Domnului că mi le-am scos, altfel nu mai aveau loc.

— Foarte interesantă discuție, strigă mama din baie. Foarte interesantă discuție cu un copil.

— Discuție? se oțărăște el. E *adevărul* gol-goluț – și în clipa următoare se pornește să tropăie furios prin casă, răcnind în gura mare. Pălăria, că întârzii, unde mi-e pălăria?

Între timp, măică-mea intră în bucătărie și-mi servește privirea ei de sfinx, răbdătoare, eternă, atotștiutoare... și așteaptă... în curând el revine în antreu, gemând, cu o mutră chinuită, de-a dreptul apoplectică:

— Unde mi-e pălăria? *Unde-i pălăria aia?*

Într-un târziu, blajină, din străfundurile sufletului ei omniscient, ea îi răspunde:

— Nătărăule, e pe capul tău.

Pe moment, ochii lui par să se golească de orice urmă de experiență umană și de putere de înțelegere: rămâne locului, o pată albă, un obiect, un trup plin de căcat și nimic mai mult. Apoi, conștiința îi revine – da, la urma urmei, va trebui să